

Máriapócs, a ruszinok hajdani vallási, kulturális központja

Máriapócs község Szabolcs megyében, Nyíregyháza-Nyírbátor közötti útvonalon fekszik. Történeti forrásokban a XIII. században tűnik fel római katolikus faluként, lakói pápai tizedet fizetnek¹. Római katolikus lakossága a reformáció idején kálvinista hitre tér át. E lakosság 1554-től a török térnyerése következtében megfogyatkozik. A pusztulást jól szemlélteti, hogy 1606-ban a nyírbátori járás mintegy 35 falujából már csak 8-ban éltek adózóképes elemek.² A megfogyatkozott népesség helyére a Felvidékről a XVII. században görögkatolikus ruszinok és magyarok érkeznek. A ruszinok a falu Rákóczi-részén telepedtek le, első templomuk is Rákóczi-telken épült. A török hódoltság idején kimutathatóan azokban a szabolcsi falvakban, illetve falurészekben jelentek meg ruszin jobbágyok, amelyek birtokosainak, így a Rákócziaknak, Báthoryaknak, Barkóczyaknak, Forgáchoknak az északi, felvidéki ruszinok lakta területeken is voltak birtokai. A XVII. században így kerültek ruszinok Mándokra, Baktára, Nyírpazonyba, Petneházára stb. A pócsi ruszinokról 1666-ból olvashatunk először, a kálvinista esperes tudtul adja, hogy a Pócson lakó oroszok az ott lakó magyaroktól el akarják foglalni a templomot.³ Adatok vannak arról is, hogy II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezette szabadságharc leverése után a fejedelem hű ruszinjai közül többen, mivel nem térhettek vissza eredeti lakóhelyükre, Pócson telepedtek le⁴. Egy 1720-as vármegyei összeírás tiszta ruszin községnek jelzi a falut⁵, az 1772-es Lexicon locorum pedig vegyes ruszin és magyar nyelvű községnek⁶. 1747-ben 12 görögkatolikus család élt a faluban⁷. II. József uralkodása idején, az első magyarországi népszámláláskor 1784-87-ben 938 lakost jeleznek az összeírók. A családok száma ekkor 190, akik 121 házban éltek. Lakott ekkor a faluban: 22 papi személy, 27 nemes(!), 62 paraszt, 130 zsellér, 3 jobbágy⁸. Látjuk, a lakosság nagyobb része zsellérsorban élt. A görögkatolikus hívek egy része magyar volt. Ezt mutatja egy 1803-as iskolai összeírás is, mely a

¹ Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1980. 406.

² Петровъ А.: Предѣлы угрорусской рѣчи въ 1773 г. по официальнымъ даннымъ. Изслѣдованіе и карты. МУР VI (1911), 155.

³ Удвари И.: Прилоги гу исторіи українских островов XVIII вику у комитату Саболч. Шветлосц XXIV (1986) ч. 6. 850-862.

⁴ Hodinka A.: II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a „gens fidelissima”. Pécs. 1937. 23.

⁵ Acsády I.: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720-21. Magyar Statisztikai Közlemények. Új folyam XII (1896) Bp. 123-126, 368-370.

⁶ Lexicon universorum regni Hungariae locorum populosorum. Bp. 1920. 229.

⁷ Ember Gy.: A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészsegeinek 1747. évi összeírása. Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1944-46. Bp. 1946. 99.

⁸ Danyi A. - Dávid Z. (szerk.): Az első magyarországi népszámlálás 1784-87. 1960. 160-161.

tanulók vallását és nemzetiségét különválasztja. Fényes Elek 1847-es statisztikai munkájában⁹, majd 1851-es Geográfiai szótárában, melyben minden magyarországi település leírását megtalálhatjuk, magyar nyelvű településnek, pontosabban mezővárosnak jelzi¹⁰. A vásártartási jogot 1819-ben megszerző, mezővárossá vált településnek ekkor 1427 lakosa volt. Vallási tekintetben: 930 görögkatolikus, 216 római katolikus, 56 református, 2 evangélikus és 223 (!) zsidó. Feltételezhetően nem volt egyértelműen magyar nyelvű a község Fényes Elek munkáinak megírásakor sem, hiszen még az 1880-as statisztika is 78 ruszin anyanyelvű személyt adatol innen, ahol az összlakosság ekkor 1544 volt¹¹. Máriapócsnak – bazilita rendháza, a ruszin szerzetesek és híres búcsúi révén 1920-ig a határok lezárásáig – állandó népi, kulturális és társadalmi kapcsolata volt a ruszin területekkel. Ezzel eljutottunk a következő támakörhöz, a Mária-kegyképhez.

A könnyező Mária-kép eredete a község 1675. évi bírájának fiához, *Csigri Lászlóhoz* nyúlik vissza. Ő tette 1675-ben azt a fogadalmat, hogy a török rabságból történt megszabadulása öröme festet egy Mária-képet. A kép el is készült, a helybéli parochus öccse, *Papp István* ikonfestő készítette el, s hat magyar forintot kért érte. Ezt Csigri László apja sokallta és nem vette át a képet, amely egy másik pócsi lakoshoz, *Hurta Lőrínchez* került, és ő a pócsi templomnak ajándékozta. Ez a kép könnyezett először 1696. november 4-én, vasárnap. Azután még – szünetekkel – 17 napig „sirt” december 4-ig. Az egri római katolikus püspök vizsgálatot rendelt el, melynek során 53 embert hallgattak meg, közöttük Corbelli császári tábornokot, a tiszántúli seregek főparancsnokát. Ez az esemény a Nyírség, Szabolcs megye jelentéktelen kis faluját nemcsak Magyarországon, de annak határain túl is ismertté, híressé tette. Ismeretes ugyanakkor, hogy ez idő tájt Klokocsóról is jeleztek Mária-kép könnyezést.¹² A vizsgálat a könnyezés tényének megállapításával zárult le. Ezután a Könnyező Szűz Mária-képet a császári család, de főként a császárné, I. Lipót felesége kívánságára Bécsbe szállították, s a Szent István-dómban helyezték el, ahol ma is megtalálható¹³. A pócsi Mária-ikon megjelenik a nagy, az országos politikában is. *Lipót császár* a török felett Zentánál aratott 1697-es győzelmét a pócsi Mária közbenjárásának tulajdonította. Éppen ezért 1701. január 9-én kelt leiratával engedélyt ad *Mészáros Mátyás* pócsi lakosnak arra, hogy a magyar királyság és a német-római birodalom területén adományokat gyűjtsön a pócsi templom újjáépítésére, mivel azt a pócsi hívek szegénységük miatt nem tudják elvégeztetni. *II. Rákóczi Ferenc* fejedelem 1704-es, 100 pontból álló kiáltványában az egyik pont a pócsi Mária-ikon Bécsbe való elvitelét és ott tartását sérelmezi¹⁴. Az elvitt kép helyére, *Telekessy István* egri püspök által készített

⁹ Fényes E.: Magyarország leírása. Budapest, 1847. 25-37.

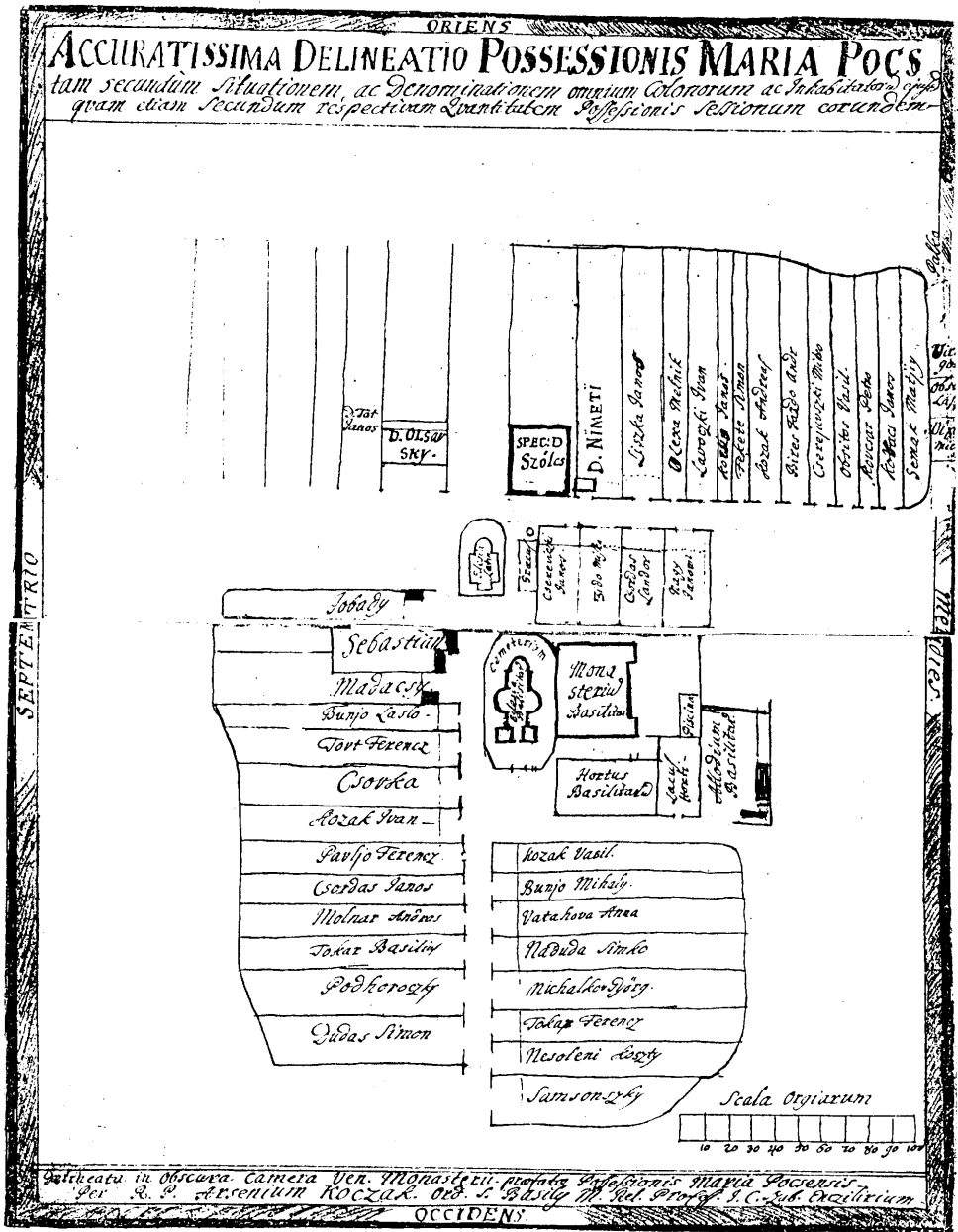
¹⁰ Fényes E.: Magyarország geographiai szótára I-II. Pest 1851. 240.

¹¹ Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei. Bp. 1882.

¹² Микитась В. - Рудловчак О.: Поети Закарпаття. Антологія закарпатоукраїнської поезії (XVI. ст. - 1945). Пряшів 1965. 76-78.

¹³ Vö. Cser-Palkovits I.: A bécsi Szent István-dóm, és magyar emlékei. Wien, 1984.

¹⁴ Dudás B.: A baziliták szerepe a Hajdúdorogi Egyházmegye történetében. in. A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve. 1912-1987. Nyíregyháza, 1987. 103-115.

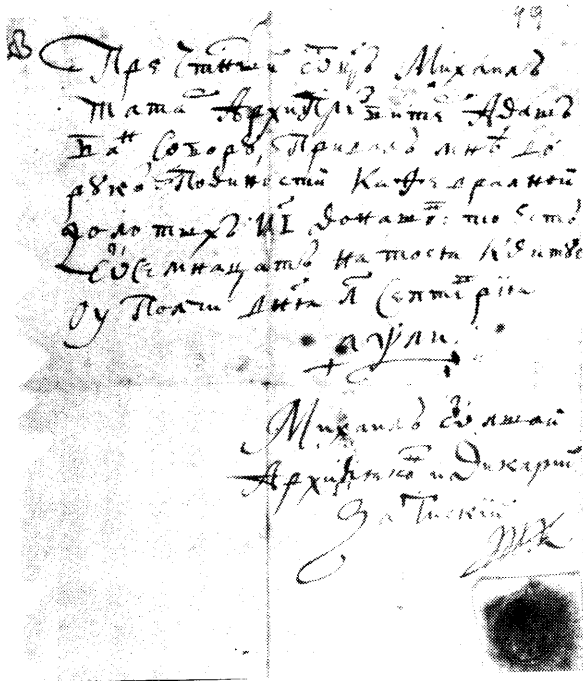
Máriapócs térképe 1786-ból. Rajzolta: Kozcak Arsenij

másolat került¹⁵. Két évtized sem telik el, 1715 augusztusában most már az új kép is könnyezni kezd. Újabb vizsgálat alapján Erdődy Gábor Antal egri püspök még abban az évben Szűz Mária kegyhelyé nyilvánította Pócsot, így ezután jelent meg a község neve előtt a Mária előtag¹⁶. Ami a franciáknak Lourdes, a portugáloknak Fatima, a lengyeleknek Czesztohowa, a mexikóiaknak Guadalupe, az osztrákoknak Máriazell, az lett a magyarországi ruszinoknak és Kelet-Magyarország magyarjainak Máriapócs.

Már 1715 előtt is sok hívő felkereste a Könnyező Szűz Mária-kegyképet, de 1715 után rendszeres búcsújárások célja lett. Görögkatolikusok mellett felkeresték római katolikusok és lutheránusok is¹⁷. Az 1715. évi könnyezéskor latin, magyar, német és ruszin nyelven jegyezték le a tanúk vallomásait. A máriapócsi kántortanító János deák és Mihály parochus ruszin nyelven tettek vallomást arról, hogy

észlelték a könnyezést. Mindkét irat nyelvezete révén értékes forrása a ruszin egyházi hivatali írásbeliségnek¹⁸.

A kegyképhez zárandokló hívek nagy száma tette szükségessé a régi fatemplomcska helyett egy megfelelő méretű, díszes templom felépítését. A kegyhely Bizánczy püspöktől kezdve megkülönböztetett figyelemben részesült a munkácsi püspökök részéről. A könnyezés idején Nagykállóban parochus, Szabolcs megye főesperese, Bizánczy püspök és utódai fáradhatatlanul dolgoztak azon, hogy Máriapócsban a kegyképhez illő templom és monostor épüljön. Az építkezés kezdete Bizánczy Gennadij munkácsi püspök

Olsay Mihály tiszántúli főesperes,
püspöki helynök nyugtája

- ¹⁵ A Mária kegykép története a témája Tartally Ilona regényének, az Ékes virágszálnak. 1. Máriapócs 1946. 2. Budapest 1983; 3. Nyíregyháza 1991. Vö. Szavicskó J.: Az „Ékes Virágszál” kegyhelye: Máriapócs. in. A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve. 1912-1987. Nyíregyháza, 1987. 92-102.
- ¹⁶ A máriapócsi kegykép történetének legfontosabb forrása egy Kassán megjelent, szerző nélküli, valószínűleg bazilita szerzetes által írt munka: Vera relatio super fletu et lachrymatione secundae sacrae imaginis Pocsensis Beatae Mariae Virginis. Cassoviae 1776. Typ. Landereriane.
- ¹⁷ Márkus M.: A bokortanyák népe. Bp. 1943. 264-267.
- ¹⁸ Lelőhelye: Egri Főegyházmegyei Levéltár Archivum Vetus. 124/a. 1715. Eger. Publikálva Удвари И.: Два найстарши руски язиково памяткы у Маряповчу зоз 1715 року. (Положене Плачущей Богородици. Нова думка ХІХ (1990) ч. 84. 15-19.

nevéhez fűződik tehát¹⁹. A kegytemplom alapkövét ő tette le ünnepélyes kerek között 1731. szeptember 8-án. A püspök 1733-ban bekövetkezett halála után utódai, *Olsavszky Simon* és *Blazovszky Gábor* püspökök folytatták az építkezést, s azt *Olsavszky Manuel* fejezte be. Olsavszky Manuel, amíg a templom s a monostor épült, többnyire Pócson tartózkodott, erről tartalmas levelezése is tanúskodik²⁰. A zarándokok lelki gondozása céljából 1749-ben bazilita szerzetesek telepedtek meg Máriapócson, még ebben az évben megkezdődött a kegyképhez illő megfelelő rendház építése is, mely 1753-ra készült el. Olsavszky püspök végső éveit is itt Máriapócson kívánta tölteni, minthogy tényleg oda is temettette el magát. Eredeti szándéka szerint könyvtárát is a monostornak adományozta, hogy utolsó éveiben a szent atyák művei kezénél legyenek²¹. E végrendeletét később megváltoztatta, mikor kiderült, hogy Munkácson püspöki székházat és papnevelő intézetet építhet. A bazilita rendi szerzetesek idetelepítését az egri római katolikus püspök helytelenítette, és minden lehető eszközzel megakadályozni igyekezett, de a falu földesura *Károlyi Ferenc* gróf támogatta, ő adott telket a rendház építéséhez, sőt pócsi birtokait is a szerzeteseknek adományozta, akik ott gazdálkodni kezdtek, hogy ne szoruljanak rá a hívők adományaira.²² A máriapócsi templom és rendház építésében, berendezésében jelentős anyagi és erkölcsi segítséget nyújtott *Károlyi Ferenc* jószágkormányzója, *Rácz Demeter*.²³ Bár *Károlyi Ferenc* gróf Máriapócson birtokot adományozott a bazilitáknak, a máriapócsi szerzetesek rendre felkeresték a híveket, hogy adományokat gyűjtsenek²⁴. A hívek adományára szükség is volt. Kellott a pénz az itteni iskolákra, könyvekre stb. A ruszin, valamint a magyar görögkatolikus művelődés és iskoláztatás központjává váló monostorban fennállása két évszázada alatt közepes nagyságú könyvtár és irattár alakult ki és állott fenn 1950-ig, míg a rend magyarországi működését be nem tiltották. A monostor könyvtárának és levéltárának teljes anyaga két irányú, keleti és nyugati kulturális tájékozódás révén alakult ki. A monostornak 1780-ban már 191 könyve volt. Az 1950-es szekularizációkor a monostor könyvtára szétszóródott.²⁵ Az 1770-es évektől a bazilita rend több iskolatípust is fenntartott Pócson, ahol 1875-ig kántortanító képzés

¹⁹ *Bizánczy Gennadius* püspök 1655-ben született az Ugocsa megyei Nagyrákóc községben. 1701-től Nagykállóban parochus, II. *Rákóczi Ferenc* fejedelem elkötelezett híve. 1716-ban nyert püspöki kinevezést a királytól. 1727-ben korabeli galíciai ukrán irodalmi nyelven kazuisztikát, esettant jelentetett meg.

²⁰ Publikálva: Романувъ (Годинка) А.: Переписка епископа нашего бл. п. Михаила Мануила Олшавскаго 1767 зъ тогдашними гуменами: Гедеономъ зъ Пазинномъ и Иоанникиемъ зъ Скрипкомъ. Жовка, 1934.

²¹ *Hodinka A.*: A munkácsi görög-katolikus püspökség története. Вр. 1910. 686-687, 779.

²² Кралицкий А.: Дмитрий Рацъ, угро-русский дворянинъ. Отечественный сборникъ. Видень, 1866; Жаткович Ю.: Дмитрий Рацъ. Юбилейный збірникъ присвячений М. С. Грушевскому. Львів 1907; Шематизмъ русскаго иночествующаго духовенства въ Угрии на 1873 годъ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей. Унгарь 1872.; вö. Lengyel E.: A gör. kath. egyház Szabolcs vármegyében. *Borovszky S.* (szerk.): Szabolcs vármegye. 1900.351.

²³ Кралицкий А.: Угро-русский монастырь в Мария-Повчи. Вѣстникъ Народного Дома. No 98. Львовъ 1891.

²⁴ Удвари И.: Материалы о собирании милостыни земплинскими монахами в 18-ом веке. *Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XXIV* (1986) Miskolc. 45-54

²⁵ Оятози Эстер: Книги кирилловской печати марияпочванских базилиан. Дебрецен, 1982.

is folyt.²⁶ A baziliták máriapócsi iskoláját Szabolcsból, Szatmárból látogatták elsősorban, de Bereg, Sáros, Szepes és Zemplén vármegyéből is felkeresték tudásra vágyó fiatalok. A XX. század 30-as éveitig a rendházfőnökök (ihumenek) mindegyike és a szerzetesek többsége ruszin volt, de az utóbbiak közül nem hiányoztak a magyarok sem. A kolostorban kezdetektől fogva magyar gyóntató is működött. Az itteni szerzeteseknek, hogy a környék görögkatolikus és más felekezetű népének lelki gondozását elláthassák, hogy hitbuzgalmi feladataiknak eredményesen eleget tudjanak tenni, a ruszin mellett ismerniük kellett a magyar nyelvet is. 1920 után csak magyar nyelvterületről kerültek szerzetesek a monostorba, mivel a noviciátust a Munkács melletti Csernekhegyen, vagy a galíciai Krechovban végezték, megtanultak ruszinul, illetve ukránul is, de ebben az időben a rendház magyarrá vált. A baziliták szerkesztésében ekkor több imakönyv, újság, naptár, hitbuzgalmi munka jelent meg magyarul²⁷.

A könnyezések és a megismétlődő csodás gyógyulások híre a XVIII. század elejétől kezdve egyre nagyobb tömegeket vonzott Pócsra. A búcsúba igyekvők napokon át gyalogosan zarándokolva érkeztek a kegyhelyre, mert a pócsi Máriáról azt tartotta a néphit, hogy az a valódi az összes Máriák közül Magyarországon. A pócsi lakosokra az itteni búcsú terheket róttak, de a búcsú alkalmával értékesíteni tudtak minden felesleges élelmiszert, nem véletlen, hogy a pócsi urbárium kiadásakor, 1772-ben Máriapócs lakói, amikor Magyarországon minden községet megkérdezték hasznaikról-káraikról, hasznai között említik a búcsújárást is. „Ezen helységben Boldogságos Szűz Máriának csodálatos szent képe lévén, mind római, mind görög szertartáson lévőeknek, búcsú alkalmatosságával, mindenünket jó pénzen eladhatjuk, ezért ebből némi hasznunk is van²⁸. Pócon az évi 10-15 búcsú alkalmával vásári hangulat uralkodott, foglalt volt minden talpalatnyi hely, sátorral, emberrel tele. Lacikonyhák, bizsut, játékot áruló bazárosok, mézeskalácsosok, gyertyaárulók, szentképárosok, muzsikások jellemezték a falut, továbbá középkori láрма, visongás, barmok bögése. A sátrak tömve voltak, mindenütt ember. Teli tüdőből ordít a lábatlan, visong a vak koldus, félkezü kintornás kalapját mutatja. Az embertengerben templomi zászlók, melyek hozzák a népet a templom falához. A zarándokoknak addig nincs pihenés, amíg a szent falakig nem érnek. A buzgóbbak térden körüljárják a templomot, közben az Üdvözlégyet és a Miatyánkot mormolják. A körüljárásnak varázserőt tulajdonítottak. Aki nagyon sóvárgott valami után, az a Mária-képhez járult, s ott ájtatoskodott. A nagy tömegre való tekintettel a templomon kívül épített oltárok teszik lehetővé a megszámlálhatatlan nép részvételét a szent Liturgián. Mozgalmas esemény a körmenet, mely a búcsúrendezők egyik legnehezebb feladata. Elsodró erővel áramlik a tömeg követve a papságot, hogy a főbejárati kapun beléphessen a templomudvarba, és hallja a felcsendülő evangéliumokat, és részt vehessen a Mária-himnuszok, Mária énekek éneklésében. Ez jellemezte századforduló búcsújait, s jellemzi részben ma is. Ma persze vonaton, autóbuszon, személygépkocsival érkeznek a hívők és érdeklődők, kíváncsiak. Mert ezek száma mindig jelentős volt. Aki nem tudja mi a hit, az

²⁶ Vö. Szabó J.: A görögkatolikus iskolaügy és a máriapócsi iskolaszervezési törekvések. Szabolcs-Szatmári-Szemle. 1989. 3. sz. 264-278.

²⁷ Dudás Bertalan OSBM tartományfőnök szíves közlése nyomán.

²⁸ Takács P.: A Dél-Nyírség és a Hortobágy-melléke parasztjainak vallomása 1772-ből. Nyíregyháza 1988. 259-263.

menjen el Pócsra, ajánlja a nagy magyar író *Krúdy Gyula*²⁹. Mindegyik búcsúnak megvolt a maga sajátossága, s nemcsak a hit vezette a hívőket Máriapócsra. A pócsi búcsúk találkozási voltak a különböző rendű-rangú és nemzetiségű egyéneknek. A férjhezmenetelre megért lányok sem maradhattak el a pócsi búcsúról. A legények úgy tartották, hogy a pócsi búcsúra érdemes elmenni, különösen a *Kisasszonynapira* (szeptember 8.), mert ott nagyon sok szép lány fülik össze; volt ott ruszin, magyar, szlovák, lengyel, román, sváb, de még örmény is. Az **Illésnapi** búcsú majdnem leányvásár számba ment³⁰. Ezzel kapcsolatosan Szabolcsban egy mondás is keletkezett: „*Aki a mádi bálon, a debreceni vásáron vagy a pócsi búcsún nem megy férjhez, örökké vén marad.*” A búcsúkat tehát nem csupán a vallásos cselekmény, hanem párválasztás, barátságkötés, rokoni, társadalmi kapcsolatok ápolása végett is látogatták. Az augusztus 15., a szeptember 8. és részben a szeptember 12-i úgynevezett „orosz” (ruszin) búcsúkon Máriapócsra, a ruszinok Mekkájában találkoztak a ruszin nyelvterület legkülönbözőbb részeiről jött csoportok. A délvidéki, a bácskai ruszinok között él az a hagyomány, hogy a felvidéki ruszin rokonokkal, barátokkal itt találkoznak. Ezt, amint a későbbiekben visszatérek rá, írásos dokumentumok is alátámasztják. Ruszin nyelvterületről 4-5 napi járóföldről is eljöttek a máriapócsi búcsúkra, különösen kedveltek voltak a ruszinok körében az augusztus közepi és a szeptemberi búcsúk. A búcsújárás míg tartott, a határok 1920-as lezárásáig gyalog, szekéren történt. A különböző községekben eltérő hagyományok alakultak ki. A községek többségéből pap nem kísérté őket csak a falu határáig. Az esetek többségében tekintélyesebb, vallásosabb falusi férfiak, ritkábban nők vezették a menetet, a keresztek a lányok vitték. Az út során az útbaeső kereszteknel ájtatoskodtak, s betértek templomokba is. Menet közben énekeltek, s ha valamelyik község lakói megpillantották a processziót, a menetet harangozással köszöntötték. Papjuk indulás előtt és Pócsról történt megérkezésük után is misét mondott nekik. Az esetek többségében misét rendeltek Máriapócsra is közös pénzből. Elhunyt családtagokért is mondtak itt misét. A XVIII. század 70-es éveikig általános volt, hogy a ruszin hívek papjaik vezetésével jöttek Máriapócsra. Ezt II. József kezdte el tiltani, olyképpen, hogy nem engedte meg a papoknak, hogy egy napi járóföldön túli búcsúkra menjenek, hogy népüket tanítás, lelki gondozás nélkül hagyják. *Bacsinszky András* püpök, a helytartótanács rendeleteihez kapcsolódóan, 1799 március 24-én (más forrásokban: 1797 február 17-én) kelt körlevelében maga is elrendelte: „amely parochus a jövőben búcsú alkalmával templomát és népét isteni szolgálat nélkül hagyva, – mint az a múlt, 1798. évben történt a bukóchegyi monostorban, ahol 65 pap sereglett össze – bármelyik monostorba eltávozik, minden egyházi ténykedéstől felfüggesztetik; kivételt képeznek a szomszéd lelkészek, akiknek híveikkel való együtt ájtatoskodás és papi segédkezés céljából szabad elmenniük.”³¹ A nagybúcsúk idején a zarándokok jobb ellátására az összes magyarországi monostorból összegyűjtötték a szerzeteseket, hogy elláthassák az összesereglett hívek lelki gondozását. A pócsi Mária-kép,

²⁹ *Krúdy Gy.*: Havasi kürt (Ruszka Krajna kistükre). Budapest 1919. Vö. még: *Jászi O.*: A magyar Lourdes. Világ. szeptember 11, 13, 14. *Hársfalvi P.*: Máriapócs. História 1983. 5-6. 55-58.

³⁰ *Bálint S.*: Adatok a magyar búcsújárás néprajzához. Etnográfia 1939. 198.

³¹ *Hodinka A.*: Koptsay János kanonok, sátoraljaújhelyi esperes-parochus összetűzése Bacsinszky püspökkel 1799-ben. Görögkatolikus Szemle, 1912. 13. évf. 6. sz. 2. old.

a máriapócsi búcsúk bekerültek a ruszin folklórbá³². Számos vallásos népébenkben történik említés Máriapócsról, a máriapócsi Könnyező Szűz Mária ikonról. Ilyeneket *Hnatyuk* bácskai gyűjtésében, pontosabban bácskai kéziratos zbornikokban is találhatunk.³³ Ezek nem Bácskában keletkeztek, hanem felvidéki gyűjteményekből (zbornik) másolták át őket. *Ivan Franko* nyomán *Hnatyuk* utal arra is, hogy a pócsi Máriáról szóló énekek gyakran a pocsajevi énekek átvételei, vagyis a pocsajevi énekeskönyvek „pocsajevi Szűz Anya” kifejezés helyett „pócsi Szűz Anyát”, „pócsi új templomot” tették, s így a máriapócsi Szűz Mária tiszteletére énekeltek. A ruszinok híres, Szabolcs megyei búcsújárárhelyének nevét szinte törvénszerűen megtaláljuk a szólásmondásokban is. Az ügyetlen, élnetetlen emberre mondják a ruszinok: „még a pócsi búcsúra sem talál el.”³⁴

Століт. II.
 Изъ Гермока Арсенія Кочакъ Школяра
 и Милъ съ Паназаръ Раба Бѣга Митрополита
 Радскаго въ Радскаго, Законно Бѣга
 Милъ. Антонна Антѣ и Милъ Милъ.
 Иванъ Василевичъ Костъ Милъ Нокычъ
 Станисъ Милъ въ Радскаго Милъ.
 Станисъ Милъ. Иванъ Костъ, Зина Милъ

Januarius 31.

Изъ Гермока Арсенія Кочакъ
 и Митрополита Радскаго Школяра, и
 Милъ Радскаго Радскаго Милъ Милъ
 Милъ, въ Законно Бѣга Радскаго
 Раба Бѣга. Иванна Кочакъ Кочакъ
 Милъ Милъ Радскаго Милъ Милъ
 Милъ Милъ Милъ Милъ Милъ Милъ
 Милъ Милъ Милъ Милъ Милъ Милъ

Koczak Arsenij kézírása a máriapócsi anyakönyvben

Máramarosig s a ruszin (szabolcsi, szatmári, bácskai stb.) szigetekből is megfordultak Máriapóacson, de jöttek Galiciából is. A máriapócsi monostor irattárában nyoma van annak is, hogy *Kövezsdi Mihály* makói parochus is megfordult Máriapóacson. 1751-ben ő volt a tanúja *Olsavszky Mihály máriapócsi parochus*, Szabolcs vármegye főesperese testamentumának. *Kövezsdi Mihály* pedig rövid makói parochuskodás után 1751-ben *Bácskeresztúr* első papja lett, így a Szabolcs vármegyei

Ruszin nyomtatott ima- és énekeskönyvekben is jelentős számú máriapócsi Szűz Máriához szóló imát, fohászt, éneket, himnuszt fedezhetünk fel. Ezeket itt nem sorolhatjuk fel. Csupán a *Duchnovics Alexander* által összeállított *Chlib dusi* 'Lelki kenyér' című imakönyvére utalunk, melyet a nép nagyon szeretett, s mintegy 15 kiadást ért meg 1847-től.³⁵ Máriapócsi énekekből nagyszámú önálló kötet is jelent meg nyomtatásban.

A máriapócsi monostor ramotáskönyvének bejegyzései szerint a ruszin nyelvterület minden részéről, Szepestől

³² Például lásd. Sáros megyéből Sambron községből vett legendát. Vö. Гнаток В.: Етнографічні матеріали з Угорської Русі. 1. Західні угорські-руські комітати. II. Бач-Бодрогський комітат. Интегралне видане "Етнографічного збірника" Наукового товариства ім. Шевченка. т. IX. видатого у Львові. 1900 року. Нови Сад 1986. 29-30.

³³ Гнатюк В.: Угорські духовні вірші. Интегралне видане зоз "Записках Наукового Товариства ім. Шевченка" т. XLVI, XLVII, и XLIX. Нови Сад 1985. 126, 128, 133, 210, 211, 227, 230, 232, 237.

³⁴ Ld. Н. Вархол-А. Івченко: Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Пряшів, 1990. 105

³⁵ (Духновичъ А.): Хлѣбъ души. Унгарь. 1847. 1851;

és Bács vármegyei ruszinok kapcsolatai közvetlenül is dokumentálhatók. Adatok vannak arról is, hogy lengyelországi, galíciai könyvárusok cirill betűs könyvet árultak az itteni búcsúkon. A máriapócsi kegytemplom ikonosztázionjának képeit a galíciai *Szpalinszky-fivérek* készítették. Máriapócsban az utóbbi esztendőkből évi 150-180 ezer ember vesz részt búcsúkon, közülük 15-20 ezer külföldi, többnyire a környező országokból, itt is főleg Kelet-Szlovákiából. A szovjet-magyar határ 1989-ben történt megnyitását követően azonnal nagyobb számban jelentek meg a kárpátaljai ruszin búcsújárók is Máriapócsban. Az 1990. évi augusztus 15-i, ún. *Nagyboldogasszony-napi búcsún* résztvettek a kárpátaljai püspökök és az eperjesi püspök is több ezer kárpátaljai és kelet-szlovákiai ruszin kíséretében. Magyarországi látogatása során, 1991. augusztus 18-án, II. János Pál pápa is meglátogatta Máriapócsot, ahol már krakkói érsekként korábban is járt. A pápa Máriapócsban görögkatolikus szentmisét végzett. A szertartás magyar nyelven folyt, de abban papi imák ószláv, román, szlovák és angol nyelven is elhangzottak. A szertartáson 300 ezer ember vett részt, közöttük mintegy 40 ezer magyar és ruszin hívő érkezett Kárpátaljáról.

A kegykép búcsúi: minden Mária-ünnepe és május vasárnapjai. Az elmúlt évben a máriapócsi búcsúk rendjében 14 búcsúnap szerepelt. Az első március 27-én volt. Gyümölcscsoltó Boldogasszony napjának tiszteletére, az utolsó december 4-én Szent Miklós püspök ünnepe és Mária szeplőtlen fogantatásának ünnepe alkalmából. Ezek közül különösen kedvelt: az augusztus közepi, Istenszülő Szűz Mária Elhunytá és Mennybevitele, azaz a Nagyboldogasszony-napi búcsú; a szeptember 8-i búcsú, Szűz Mária születése, azaz Kisboldogasszony napja tiszteletére; és az október eleji Istenszülő Szűz Mária Oltalma napjára szervezett búcsú.

A cikk végére kívánczik még, hogy Máriapócs szülötte, *P. Dudás Bertalan* a magyarországi baziliták tartományfőnöke több évtizedes áldozatos és kitartó erőfeszítései eredményeképpen Máriapócsban bazilita történeti gyűjtemény, tulajdonképpen a Nagy Szent Bazil Rend máriapócsi múzeuma jött létre. A megnyitás előtt álló intézmény gazdag és sokszínű kiállítási tárgyai, eredeti levéltári dokumentumai, képei és fényképei révén joggal számíthat széles magyarországi és külföldi látogató közönségre.

Máriapócs története és szerepe a ruszin kultúra történetében egészében még feltáratlan. A pócsi rendháznak kiemelkedő házfőnökei voltak, így pl. *Basilovits Joannes* a neves történétíró, *Kralickij Anatolij* író, történész. Itt működtek a tudós *Koczak-testvérek*, *Arszenij és Anatolij*³⁶. Életük, tevékenységük máriapócsi szakaszát jórészt homály fedti.

Közleményemmel egy Máriapócs-monográfia készítéséhez is hozzá kívántam járulni.

³⁶ Панькевич И.: Славеноруська граматика Арсенія Коцака другої половини XVIII вѣка. НЗТП V (1927) 232-259; Ojtozi E.-Dzendzelivskyj. J.O.: Máriapócs Fassung der kirchenslawischen Grammatik des Arsenij Kocak aus den Jahren 1772-1778. Zeitschrift für Slawistik 34 (1989) №. 1. 97-109. Berlin.

János, pócsi iskolamester tanúvallomása az 1715. évi könnyezésről

1715. augusztus első napjaiban a máriapócsi *Istenszülő Szűz Mária* ikont többen is könnyezni látták. Az akkori egri püspök, *Erdődy Gábor Antal* hivatalos egyházi vizsgálatot rendelt el. A vizsgálat során a szemtanúk részben szóban, részben írásban is igazolják a könnyezést. A vizsgálatot végző biztosok mintegy húsz, különböző vallású, életkorú és foglalkozású egyént hallgattak meg. Ezek a következők: 1., *Mihály pócsi pap* 27 éves; 2., *Molnár János* pócsi iskolamester 28 éves; 3., *Molnár János* pócsi hités 70 éves; 4., *Osipták György* pócsi lakos 70 éves; 5., *Száraz István* pócsi lakos 60 éves; 6., *Ferenc nyírkarászi pap* 34 éves; 7., *Aranyossy János* nagykállói görögkatolikus iskolamester 33 éves; 8., *Fogarassy Mária*, Aranyossy János felesége 26 éves; 9., *Kropf Mátyás* nagykállói postamester római katolikus 38 éves; 10., *Szabolszky Vencel* 34 éves; 11., *Molnár Jánosné Erzsébet* pócsi lakos 40 éves; 12., nemes *Tisza Boldizsár* protestáns pócsi lakos 40 éves; 13., *Deák Simon* görögkatolikus egyházi 60 éves; 14., *Zbisko Illés* pócsi lakos 70 éves; 15., *Molnár János* pócsi lakos 40 éves; 16., *Kékkövi Krisztina* Szakolczay László pócsi fogadós felesége 22 éves; 17., *Zambószky Anna Katalin*, egy elbocsájtott császári katona felesége 33 éves; 18., *Liebmann János György* gróf Montecuccoli tábornagy vértesezredéből, de Rios lovaskapitány századának trombitása római katolikus 25 éves; 19., *Himelmann Ulrich* lovas a fenti századból római katolikus 44 éves; 20., *Mehewakd Gottfried* lovas, az említett századból való római katolikus 40 éves.

A hivatalos egyházi vizsgálat lezárásaként 1715. szeptember 19-én kiadott okmányában az egri püspök engedélyt adott arra, „*hogy a Szűz Istenszülő képét a hívek nyilvános kegyelete és tisztelete végett az úrban szabadon kitehessék... a pócsi egyház ajtósának és szolgálóinak meghagyom, hogy nekik az említett kép iránt való teljes kegyelet, vigyázat és örködés komolyan kötelességükké tétessék és sarkaltassák...*” Ezzel az egri püspök vikáriusának, a nagykállói görögkatolikus parochusnak, az akkori tulajdonképpen munkácsi püspöknek megküldött rendelkezéssel lett egyházilag is elismert és hivatalosan engedélyezett búcsújáró hely, kegyhely Máriapócs. A vizsgálat során a fent említett tanúk, a pap és a kántortanító kivételével magyar vagy német nyelven tettek vallomást az általuk tapasztaltakról. *Mihály pócsi pap* és *János pócsi deák* (iskolamester) azonban egyházuk akkori hivatalos nyelvén külön-külön, egyenként saját kezűleg vetették papírra előadásukat. A két vallomás nyelvezete izgalmas kutatói téma: a kántortanító vallomásának szókinccse, grammatikája a ruszin népnyelvhez áll meglepően közel, a parochus vallomásának nyelve meglepően pontosan követi az egyház korabeli hivatalos nyelvének az úzus által kialakított szabályait. Mindkét vallomás szókinccsében, érthetően, jelentős a hungarizmusok, a magyar elemek száma.³⁷

³⁷ Lélőhelyük: Főegyházmegyei Levéltár: Eger. Archivum Vetus. 124/a. 1715. Publikálva: У.И.: Походzene плачущей Богородици. Нова Дума, XIX 1990. ч.84

János, pócsi iskolamester 1715. augusztus hó 15-én kivett tanúvallomása

1715. év július hó 21-én az ónaptár szerint csütörtökön történt. Bementünk a templomba utrenyét végezni, el is végeztük, aztán a horákat is, miután az apostol elolvastatott a parochus úr elkezdte az evangéliumot olvasni, én pedig a kriloszomból eljöttem és megálltam Szűz Mária ikonja előtt, ott imádkoztam, a képre tekintve cseppet látok, és azon töprenkedtem magamban, mi lenne az. Miután a parochus úr már az elbocsájtó (misezáró) imát is elmondta, s már ki akart menni a templomból, azt kértem tőle: atyám uram vajon őtisztelendősége nem hintette-e meg a templomot szentelt vízzel? A parochus úr azt válaszolta: látta volna maga is, ha meghintettük volna, de én nem hintettem meg. És ekkor én ekként mutattam meg neki: Nézzen csak atyám uram a szentképre milyen csepp van a Boldogságos Szűz képén! Nézzük azt és látjuk, hogy tényleg ott van. És mondjuk, hogy talán a kép sírt?, de azt nem észleltük, hogy sírt volna. Majd kiviláglik az, csak vigyázni kell, szólottunk egymáshoz, ezzel kimentünk a templomból, és bezártuk azt. Egy idő elmúltával a parochus úr bement a templomba, és látja, hogy a kép sír, és házamboz jött és azt mondja őtisztelendősége: Kántor úr, most jöjjön a templomba! Én azt kértem, miért sírt a kép? Így tehát azt mondom neki, ne menjünk egyedül mi magunk, és így két öreg embert vittünk magunkkal, nézzük és látjuk, hogy mindkét szemből kristályfehér könnyek folynak, a bal szemből lassan. Tanakodtunk mit kell tennünk, a vikárius úrnak levelet írtunk, hogy mit rendel cselekednünk. Bizánczy György vikárius úr főtisztelendősége ebben az időben nem volt otthon, eközben mindenütt tudomást szereztek erről, és elkezdtek a német katonák a templomba bejönni, és a könnyek nem száradtak fel a következő napig. Másnap reggel, 22-én, pénteken szintén korán reggel mentünk a templomba: befejeztük az utrenyét, majd miután elvégeztük a horákat és elénekeltük a boldogságos Szűz Mária akathisztjét, kimentünk a templomból. Úgy kilenc óra körül a parochus úr bemegey a templomba és ismét látja a képet sírni, az atya erről hírt ad, és én azokkal, akik apámhoz, a pócsi molnárhoz ebédre voltunk meghíva, Aranyossy kállói iskolamesterrel, egy göröggel és több más egyebütt lakó emberekkel mindent hagyva a templomba siettünk, látjuk, hogy a kép sír, a könnyek szünet nélkül folynak. Ekkor a templom tele volt német katonákkal és sok paraszttal, ott volt közöttük nagyságos Kobilkáné asszony is. És így félelemmel és könnyezve imádkoztunk a mindenható Istenhez és a Boldogságos Szűz Máriához. A kép körülbelül egy óráig sírt, a könnyek pedig nem száradtak fel a következő napig, vagyis szombatig. Szombaton és vasárnap nem láttuk, hogy a kép sírt volna. Harmadik alkalommal 25-én, hétfői napon történt, hogy a karászi pap, Ferenc eljött a szentképhez ájtatoskodni, bementek a templomba és hosszasan imádkoztak a mindenható Istenhez és a boldogságos Istenszülőhöz, azalatt az idő alatt semmit sem láttak, és kijöttek a templomból. Ferenc pap és parochus urunk más időben visszatértek a templomba és a képen mindenütt könnyeket láttak. Én ekkor nem voltam otthon, ezt a harmadszori könnyezést nem láttam, csupán hallottam róla. Azóta mindmáig nem észleltünk semmit.

Boldogságos Szűz, légy mennyei közbenjárónk!

János, pócsi deák saját kezével.